

Monika Dzierlińska

Wykorzystanie analizy pochówków ciałałpalnych do rekonstrukcji rytuału i identyfikacji kulturowej na przykładzie stanowiska Brudnice, stan. 5, gm. Żuromin

Przeprowadzone badania dotyczyły analizy bioarcheologicznej przepalonych szczątków ludzkich z wybranych pochówków kultury przeworskiej i wielbarskiej z wielokulturowego cmentarzyska datowanego na okres wpływów rzymskich w Brudnicach.

W pracy przebadana została seria 208 grobów, w tym 54 związane z kulturą przeworską, 126 z kulturą wielbarską oraz 28 zespołów grobowych nieprzyporządkowanych do żadnej z kultur.

Celem badań była szczegółowa charakterystyka przepalonych szczątków ludzkich z pochówków przeworskich i wielbarskich oraz sprawdzenie, czy na podstawie zgromadzonych w ten sposób danych można zaobserwować różnice w szczegółach obrządku pogrzebowego obu kultur użytkujących wspomniane cmentarzysko.

W ramach badań przeprowadziłam wieloaspektową analizę bioarcheologiczną i tafonomiczną, obejmującą takie cechy, jak: rodzaj grobu, stan zachowania obiektu, całkowita masa kości w pochówku, rozdrobnienie (frakcje wielkościowe i długość największego fragmentu), proporcje zidentyfikowanych części szkieletu w pochówkach, stopień przepalenia oraz profil biologiczny (liczba osobników, wiek w chwili śmierci i płeć zmarłych). Badania przeprowadziłam w oparciu o metodę analizy pochówków ciałałpalnych według McKinley (1994).

Zgromadzone dane przetestowałam za pomocą testów nieparametrycznych w celu obserwacji różnic pomiędzy opisanymi cechami w ramach różnych kontekstów archeologicznych (rodzaj grobu i stan zachowania obiektów) dla każdej kultury archeologicznej osobno. Następnie porównałam uzyskane charakterystyki szczątków pomiędzy obiema kulturami. W celu stwierdzenia, które z analizowanych cech pozwalają najlepiej rozróżnić pochówki przeworskie od wielbarskich, została zastosowana analiza dyskryminacyjna.

W wielbarskich grobach jamowych było zwykle o wiele mniej kości niż w grobach przeworskich. Są one też bardziej rozdrobnione, choć w tym wypadku różnice pomiędzy obiema kulturami są znacznie mniejsze i ich charakter jest raczej jakościowy niż ilościowy. Proporcje masy poszczególnych frakcji są porównywalne, natomiast długości największych fragmentów w każdej kategorii anatomicznej są większe w grobach przeworskich. Jedynie w przypadku pomiarów fragmentów kończyny górnej różnica nie jest istotna statystycznie. Proporcje zidentyfikowanych części szkieletu są zbliżone w grobach jamowych obu kultur, podobnie jak stosunek zidentyfikowanych fragmentów do wszystkich zachowanych kości w danym obiekcie.

W kulturze przeworskiej porównanie szczątków z grobów jamowych, popielnicowych oraz zawierających więcej niż jedno naczynie ceramiczne wypełnione przepalonymi szczątkami pokazuje, że różnica w stanie zachowania kości nie wynika z samej obecności popielnic, które zabezpieczają szczątki przed warunkami środowiskowymi, tylko wyróżnia pewien typ grobu popielnicowego, tj. groby wielonaczyniowe, w których jedna osoba została pochowana w więcej niż jednym naczyniu. Groby te charakteryzowały się przeciętnie największą masą kości oraz największymi fragmentami.

Z kolei w grupie wielbarskiej nie występowały oczekiwane wcześniej różnice w stopniu fragmentacji szczątków pochodzących z grobów dobrze zachowanych w stosunku do grobów uszkodzonych i zniszczonych.

Powyższe obserwacje skłaniają do wniosku, że wpływ warunków środowiskowych na kości z Brudnic okazał się mniejszy niż oczekiwano, w związku z czym, obserwowane różnice w ilości i stanie zachowania kości z grobów wielbarskich i przeworskich mogą mieć podłoże w sposobie potraktowania szczątków podczas rytuału pogrzebowego.

Porównywalny stopień przepalenia we wszystkich analizowanych grobach świadczy o tym, że sama kremacja mogła przebiegać podobnie w obu kulturach, a jej celem było kompletne przepalenie szczątków zmarłego. Natomiast sposób postępowania z kośćmi po ciałopaleniu był różny, o czym świadczą różnice w całkowitej masie i stopniu fragmentacji szczątków odkrywanych w grobach.

Na cmentarzysku w Brudnicach najbardziej użyteczne dla rozróżnienia grobów przeworskich i wielbarskich za pomocą analizy dyskryminacyjnej były: całkowita masa kości i długości największych fragmentów, które związane są z manipulacją szczątkami po kremacji. Skuteczność rozpoznania grobów na podstawie analizowanych cech 100% dla kultury wielbarskiej i 80% dla przeworskiej pokazuje, że zaobserwowane różnice między szczątkami wielbarskimi i przeworskimi nie mogą być przypadkowe. Analiza dyskryminacyjna oparta na omawianych cechach, pozwoliła powiązać niektóre groby nieokreślone z konkretną kulturą, co daje nadzieję na lepszą identyfikację kulturową obiektów grobowych pozbawionych wyposażenia także na innych cmentarzyskach ciałopalnych.

Fakt, że na podstawie analizy różnych cech przepalonych szczątków w ramach pochówków pochodzących z jednego cmentarzyska można oszacować wpływ czynników tafonomicznych na stan kości oraz powiązać obiekty pozbawione innych wyznaczników archeologicznych z konkretną kulturą archeologiczną daje nadzieję na lepsze zrozumienie różnic rejestrowanych w zakresie ciałopalnych rytuałów pogrzebowych stosowanych w pradziejach.

Uzyskane wyniki w Brudnicach w przyszłości warto przeanalizować w kontekście chronologii poszczególnych zespołów grobowych.